

AD B ÁTORRSÁG FURA DOLOG

LÁSZLÓ GYÖRGY, A RÁDIÓS

László György az Eötvös Loránd Tudományegyetem irodalom-történelem szakán szerzett diplomát. 1961 óta rádiós. Közben nyolc évet dolgozott – mint kutató – a Tömegkommunikációs Kutatóközpontban. Volt turnusvezető, rovatvezető, a szórakoztató osztály vezetője, a szórakoztató és sportosztály főszerkesztője. Rádiós munkáért kapott elismerései: a Sport érdemérem arany fokozata, a Pro Urbe kitüntetés Hódmezővásárhely városától, Gyula város emléklapkettje, Budapest sportjáért emlékérem, négy Ezüstgerely díj, Kritikusok díja, Arany Meteor díj (sci-fi sorozatáért), a Szocialista rádiózásért kitüntetés, több tucat nivódij.

Elképesztő mennyiségű műsor kitalálója, elkészítője. Elszánt és kitartó „küzdő”. Valaki egyszer úgy fogalmazott: olyan mint egy idealista gőzhenger. Megfejtethetlen rejtély, hogy mivel foglalkozna, ha nem lenne rádió. Lehet szeretni, vagy nem szeretni, de felkészültsége, tájékozottsága, hozzáértése vitathatatlan.

Mindez remekül jöhet egy szórakoztató szerkesztőségben, ahol nem mindig szórakoztató az élet.

— Milyen vezetőnek tartja magát?

— Hiszékenynek. Ha jobb a kedvem, akkor azt mondom: idealistának. Én ma is megtiszteltetésnek érzem, hogy a Rádióban dolgozom és arra gondolok, hogy ezzel más is így van. Úgy vélem, hogy ez felnőtt emberek gyülekezete, kb. azonos célok érdekében, s ha ez így igaz, akkor elegendő a „légy szíves”, a már elért szakmai tudás, presztízs, meg ilyesmi, és ha ehhez társul, hogy tudom, mit akarok (szeretnék) elérni az osz-

tállyal (konceptió), akkor... Én ezt hívom vezetésnek. De tudom a hátrányait. Vissza lehet élni vele.

— A szavaiból azt vehetem ki, hogy a munkában nemcsak a kollegialitást, de a bátorságot is fontosnak tartja.

— Meghatározónak. Vérékenyek a gondolataim, sok akarás munkál bennem, s ha méltatlan akadályokba ütközöm, akkor ez „átvált” indulatba, ez konfliktusokat jelent, a konfliktusok túlnyomó része kisszerű és ha az illető barát... Szóval, ha egy kollégám

évekkel ezelőtt — amikor még szüksége volt rám —, úgy csinált, mintha a barátom lenne, aztán, amikor „menő” lett, már annyi fáradságot sem vesz magának, hogy a kollégám legyen, — mert ki tudja, miből táplálkozó önös érdekei mást diktálnak, — az nagyon zavar.

— Ilyenkor mit tesz?

— Semmit. Leszaladok a rendelőbe az általam igen kedvelt Vereczkei doktorhoz. Ő megméri a vérnyomásomat, csóválja a fejét, receptet ír, és én visszame-

gyek a második emeletre idealistának.

— Mondják, hogy sok ötlete van, de nem valósítja meg valamennyit.

— Igaz. Nagyon sok ötletem van és mohó vagyok a megvalósításban. De mert az energiám véges, ezért van ötlet, amelyik a levegőben marad. Késéssel érkeztem a pályára. Egy szelíd, megközelíthetetlen erkölcsű apa miatt (gyógyszerész volt) tíz évig, nem vettem fel az egyetemre. Amikor igen, és bekerülhettem a rádióba, hozzákezdtem az ötletek megvalósításához. De mert mindig több ötletem volt, mint nap, ezért „a vád” igaz. De kérem a felmentésemet, mert ettől még nem lett baja senkinek, legfeljebb engem nyugtalanít, ez meg magánügy. „Elementáris öröm” volt viszont több ötletemet vizionálni már megvalósított állapotban (hangban, nyomtatásban), különösen akkor, ha az illető elfelejtett szólni, hogy hozzákezd.

— Vágyunk a közepébe. A téma: az 1988-as szilveszteri műsorok.

— A szilveszteri műsorok körüli rituális körtáncot eltűzöttnek érzem, de ez ilyen ország. Legyen a búcsúztatott vagy születő év bármilyen, mi mosolyogva, nevetve, röhögve akarjuk ezt az éjszakát eltölteni. Huszonnégy órára felfüggesztjük háborúinkat és egymás nyakába borulunk.

Ilyenkor mindenki ki akar tenni magáért. A Rádió is. A prózai műsorokat a kabarészerkesztőség készíti a harmadik emeletről és mi a másodikról. Az újat, a megismétlendőt ők. A miénk, a délutáni inkább mosolygós trambulín, s erről elrugaszkodva lehet elérkezni a szilveszteri kabaréhoz. Fogadtatásának adatait még nem ismerem, de tudom a reagálásokat: újból röhögött az ország. És elfogult is vagyok. Idén Verebessel voltam a legeslegelfogultabb. Tud valamit, ami nehezen fogalmazható meg. Átlátja az egészet. Humora magatartásforma. Keményen fogalmaz, de nem kibic. Tagad, tiszteletlen, de nem kivagyiságból teszi. Nem kurzusszinten bátor. Kritizál, de kötszert is hoz magával. Úgy intellektuális, hogy közérthető, s úgy szól mindenkire, hogy közben értelmiségi. Amit mond: meg kell „hámozni” és akkor még a második, sőt a harmadik „héj” alatt is található tartalom. Akrobatamutatvány, hogy akkora lelke van, mint a Kászpi-tó, és majdnem leplezni tudja. Január első napjaiban összefutottunk. Kérdően nézett a dioptriái mögül: milyen volt? Magamban a Kászpi-tóra gondoltam: majdnem olyan jó, mint a miénk.

— A rádiós monstre műsorok többsége az ön nevéhez kötődik. Az ilyen, esetenként egész napos,

élő show-k körül mindig nagy a csinnadratta. Úgy tűnik, mintha az ilyen esetben a füst fontosabb lenne, mint a láng.

— A cél a műsor, a hallgató, a szórakoztatás, a tájékoztatás. Ha részt venne egy ilyen műsor — hetekig tartó — előkészítésében, akkor tapasztalhatná, hogy milyen nagy létszámú közösség (hangsúlyozom: közösség) gondos, aprólékos munkája előzi meg az ilyesmit. Mindegyikünk a „lángért” dolgozik. Egy 24 órás élő adás, a Rádiónap, a Forma—1, az olimpia 16 napja maga az eufória, a feltöltődés. Amikor Török Laci hazaérkezett Szöulből, néhány napig még nem jött be az épületbe, de felhívott, hogy csak azt akarja mondani: köszönöm. Ilyenkor úgy érzem: érdemes. Egyébként nem az időtartam teszi. A magam példatárából: ugyanezt a kielégítettséget éreztem, amikor József Attiláról készítettem műsort, vagy Branimir Šćepanović jugoszláv író „Földbe némult száj” című kisregényét alkalmaztam rádióra. Ez vonz inkább. A monstre műsorok csak egy kis részt jelentenek.

— Olvastam a nyilatkozatát arról, hogy a korszerű rádiózás híve. Mindezt „oly korban”, amikor a szórakoztatás leggyakoribb jelzői: ósdi, olcsó, kommersz. Talán nem haragszik meg, ha szeretném hallani, hogy mit is tart modern rádiózásnak.

— A válasz egy nagydoktori disszertáció anyaga lehetne. Ezért inkább néhány mániámról beszélnék. Hiszem, hogy nem lehet az emberek „feje fölött” rádiózni. Elmennek a készüléktől. A befogadásban alapvetőnek az iskolai végzettséget tartom, mert ha valakinek a saját struktúrájára (mint karácsonyfára a díszek) nincs felaggatva például Shakespeare, Mailer vagy Bach, akkor nemigen keresi és ha „véletlenül” összetalálkozik vele, akkor problematikussá lesz annak megértése. Éppen ezért az iskolai végzettségnek (s a rétegzettségnek) megfelelően kell (kellene) műsorokat csinálni. Ha korszerűen szeretnénk rádiózni, akkor pl. Shakespeare-t másképp kell „összehozni” azzal,

akinek nincs meg a nyolc osztálya (ilyen a felnőtt lakosság kb. egyharmada), és másképp azzal, aki bölcsészkart vagy műegyetemet végzett. Nagyon odafigyelnék a politikai, a gazdasági mellett a morális helyzetre és ennek megfelelően rádióznék. Tudomásul kell vennem, hogy izlésében konzervatív, valamint érzelmes ország vagyunk, s ennek igyekeznék megfelelni. Tudomásul kell vennem, hogy értékek, modellek avultak el s ezért — óvatosan, türelmesen — hozzákezdene letisztítani azokat az értékeket, amelyek tisztíthatóak, s felmutatnám az újakat, ha már meggyőződtem, hogy valódiak s nem csak mohó és türelmetlen szemünk avatja azzá:

— „Értékek. Megtisztítás. Új érték.” Ambivalens, sokszor lejáratott kifejezések, amikkel vissza lehet élni.

— Nagyon lejáratottak. Nagyon vissza lehet velük élni. Nem szabad megengedni, hogy az egyik izlésterror helyébe egy másik lépjen. Derülök azon, amikor valaki feláll a hordóra és modern politikai értékkeit sorolja fel azt, amit a Bastille lerombolása után néhány órával már egy párizsi hentesmester tudott. A mérséklet és merészség (látszólag) kényes egyensúlyát kell megteremteni, ehhez el kell viselni a vitát, s némi készség szükségeltetik mások gondolatainak befogadásához, de legalábbis megértéséhez. A mondatok, a tetek — ennyit, ha fogcsikorgatva is, de meg kellett tanulunk — csak a fájdalomküszöbük mehetnek el, mert ellenkező esetben kontroll nélküli zűrzavar veheti kezdetét. A konfliktusokat vállalni kell, ez kikérülhetetlen, együtt kell élni velük, üdvözölnék mindenkit, aki megoldásukhoz hátsó szándék nélkül jelentkezik, mert — ezt is meg kellett tanulunk — az irracionális kiközösítések csak a káosz irányába mutathatnak. És néhány humán játékszabály betartása mindenkire kötelező.

Az, hogy valaki segítőkész, kiáll valaki vagy valami mellett, áldozatát nem hagyja cserben, megvédi valamelyik kisebbség tagját (nem válogatva, hogy az illető me-

lyik kisebbséghez tartozik) — nem diploma kérdése. A legbátrabb ember, akivel találkoztam, az egy olvasztár volt kevés iskolával, aki akkor tartotta fel egyetlen ellen-szavazatként a kezét, néhány ezer ellenében, amikor örökre eltűnhetett volna ettől a kézfeltartástól.

— Közéleti, politikai bátorság. Mennyi és milyen köze van ennek a szakmához?

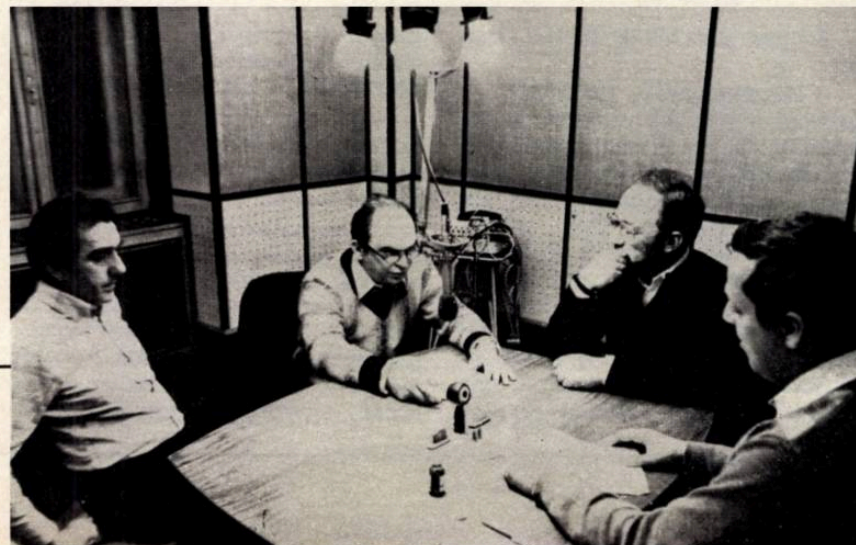
— A bátorság fura dolog. Tartalom is, stílus is. A tömegtájékoztatásban nem kis probléma. Sokan mások bőrére bátrak (számítsuk le a valódi gyávákat és az álbátrakat). A bátrak — mint tudjuk — nem kegyeltjei a hétköznapiaknak, bár ismertem jó néhány embert, akik hajlandóak voltak komoly egzisztenciális gondokat csinálni maguknak, csak azért, hogy elmondják, amire gondolnak. De az már nem a bátorság kategóriájába tartozik, ha megkérdézzük, amit már egy ország kérdez, egy kormányzat fogalmaz, hangosan. Kérdezni? Persze, állandóan. De a feleletek — logikusan — bizonytalanok, mert bizonytalan a helyzet. Másányai súlyú kérdéseket feltenni és diadalittasan körülnézni — majd-hogynem etikátlan. Például: 20-30 évvel később — erkölcsi ítésként — korrigálni, elemezni, függetlenedve az „akkori idők”-től. Vagy a magunk kifejejtése, amikor „ott voltunk”. 30 évvel, netán néhány évvel ezelőtt. Vagy a múlt héten. Nem arra gondolok, hogy ne tisztázzuk a dolgokat. Sőt. De nem a handabandázás, az éppen aktuális szenzáció hajhászása a lényeg. Lehet csendesen és áthatatosan is, ha ez nem is olyan mutató, mint az előbbi. És nem erkölcstelen olykor akár állást is foglalni; az „áldozatot” és a „hőhért” nem lehet ugyanazzal az erkölcsi svunggal kérdezni. Kell, hogy legyenek emberi normák. És bár látványos, de nem korrekt kiemelni az egészből egy-egy részt — legyen ez a múlt, vagy a jelen — és egyszéket felmutatni — akár a szándéktól függetlenül — igazságtalanul kezdhet el funkcionálni.

— De kérdéseket a rádióban is fel kell tenni: a nyitottság, a nyíltság ma meghatározó lehet.

— Ez igaz. A tisztázás időszakát éljük, de a nyíltságot egyesek ösztetevesszük a nyaktilóval. Az etikus embereket szeretem, okos, kellemetlen kérdéseikért. De sokan csak riszálják magukat és kurzust váltanak. Aztán ehhez készítik az ideológiát. Ha egy nehézsúlyú bokszoló megpofoz egy középsúlyút, akkor az, a pofon látványossága ellenére sem bátor tett. A kor a százhusz kilósoknak, a nagy tenyerűeknek, a magasaknak kedvez, de ez nem érv, nem érdem, csak adottság. Aki a schwechati repülőtéren belelőtt Szegedi Molnár Gézába, az nem hős — még akkor sem, ha egyesek úgy hiszik. Inkább hős Szegedi Molnár Géza. Vagy — bizonyos helyzetekben — Kovács néni, aki azt meri válaszol-

Leszaladok a rendelőbe az általam igen kedvelt Vereczkei doktorhoz.

Ő megméri a vérnyomásomat, csóválja a fejét, receptet ír, és én visszamegyek a második emeletre idealistának.

ni: „nem, édes lelkem, nem lehet két dekával több.”

Az ember — így természetesen a hivatásos kommunikátor is — alkatidegen és vonzó struktúrák között éli le az életét. Ellenáll, verkszik, beilleszkedik. De közben kötelessége, hogy folyamatosan vizsgálja: a struktúrákban vagy benne van-e a hiba. Elkedvetlenül azok, akik a számukra nem rokonszenves emberek, gondolatok, mondatok láttán nem érveket keresnek, de inszINUÁLNAK, vagy akcióba kezdenek. Van, aki ezt is bátorságnak hiszi. Én pedig azt hiszem — és ennek nálunk alapszabálynak kellene lennie —, hogy kinek-kinek saját igazságérzete nem sértheti föl mások igazságérzetét. Éppen ezért hosszan utálhattam, amikor a szavak konvertibilisebbek lettek a tetteknél. Hosszan utálhattam, amikor a szó „igévé” vált, rémuralmát gyakorolhatta, s csak egy vékony réteg gazdálkodhatott vele. E tapasztalatok után lenne igen fontos visszaállítani a tenniakarás, a megvalósítás primátusát s nem szabadna hagyni, hogy a szó (most a másmylen) újból, mint „ige” funkcionáljon, s megteremthesse a maga (most másmylyen) terrorját. A cezaromániás szavak „szabadsága” helyébe a felelősségvállalás szabadságának s az ebből is táplálkozó, alkotó, ellenőrzött gyakorlatnak kellene lépnie mielőbb. Hiszen egy mondatot a csiszoltsága — önmagában — legfeljebb esztétikusabbá tehet, de igazsága ettől nem több, nem kevesebb. *Ancsel Éva* írta: „...ki mondja meg egy szóról, egy hang-súlyról, egy vállvonogatásról, vagy egy röhögésről, hogy meddig lehet utána életben maradni, s miféle belső vérzésekre hal bele ilyenkor az ember?”

— *Mondana erre példát?*

— Ha mostanában elmegyek egy (ál)értelmiségi társaságba és azt mondanám, hogy Bős—Nagy-maros nem kell, vagy például *Fekete Gyulát* kedvelem és *Király Zoltáné* az egyetlen elfogadható képviselői magatartásforma, akkor bevaló gyerek vagyok. De ha nem foglalok állást vízlépcsőügyben (nem értek hozzá, s így — józan ésszel — nem lehet saját, reális véleményem róla), s van, amiben nem értek egyet — mondjuk — *Király Zoltánnal*, vagy történelmi reflexem gyanakvással reagál *Fekete Gyula* mondataira, akkor lehet, hogy lesz, aki másnap nem köszön vissza. A negáció kurzusát éljük („kezdtem” ez a természetes), de ennek ideológiává való átalakítása legalább olyan ellenszenves, mint a kincstári optimizmus kurzusa. Csúsztatott mondatok magatartásformákká változnak, a dogmatikusból reformer lesz. Már készülnek a házilag barkácsolt glóriák s tapasztalom a jól elhelyezett mondatokat, amelyek majd új legendákká csiszolódnak. Azt, hogy ezt az illető maga elhiszi, ez

pszichológiai alaptétel, de mondatait legalábbis fenntartással kell fogadni, hiszen az illetőnek későbbi csúsztatásaira is fel kell készülni.

— *Végül is egy rádióműsor-készítő számára a produktum az elsődleges. Saját gondolatainak az adott közegben kell érvényesülniük. Mennyire van erre lehetősége?*

— Modellek dőltek össze, nincs értékconszenzus s ezért a világ elfogadható részeiből igyekszem összerakni saját világot. Nem tudok igazán csatlakozni, pedig jó lenne. Így nevelkedtem, szerettem a közösségeket. Mondatok és magatartásformák között, mögött keresgélek, akár ezek részeit is igyekszem kibányászni, ha az egész nem is értek egyet. Ebből építkezem. Nemrég olvastam egy *Bihari Mihályai* készített interjút. A riporter szavaiából: „...nem köt kompromisszumot, tanait hirdelve, hol kisebb-nagyobb társaság által befogadva, hol pedig nagyon egyedül...” *Bihari* válaszból: „...semmiben sem tudom elviselni a kizárólagosságra törekvést!” És elmondja, hogy „nem az elválasztót, hanem az összekötőt” keresi. Majd: „Nagyon nagy szükség van ma arra a hitre, mely elvekből, célokból és összemberi értékből építkezik”. Ezt jobban nem lehet megfogalmazni. És példaként, az értettség kedvéért két név: *Eörsi István*, *Konrád György*. Nem kell velük mindenben azonosulni, vannak számomra beépíthetetlen gondolataik, de magatartásformájuk vonzó. Nem akkor lettek bátrak, amikor ez divat lett, hanem amikor ennek egzisztenciális, sőt fizikai tétje volt. Az ilyesmit tiszteltem. Mostanában nem érzékelem, nem hallom, hogy valaki nagyon újat mondana... Alig s következtetlenségül gondoljuk végig, hogy mi történhet menet közben. Nagy hagyományú demokráciákban gondolkoznak a jobbak, de úgy tűnik, elfelejtődött, hogy a magyar történelem sokszáz éve alatt — az útjelző karók között — nem volt kevés az akasztófa és a lámpavas sem. Nálunk 1956-ban ötvenhatvan párt jelentkezett, az ideológiák racionális, artikulált, de hal-

kabb hangját szinte azonnal elnyomták az „üvöltözések”, a fegyverek hangjai és tölem néhány méterre vertek agyon valakit, mert Dózsa-melegítő volt rajta. (Nem nyugtat meg, ha más vernek agyon, mert innen kezdve csak sorrend kérdése a dolog.)

A demokrácia felé tartó út lassú, s még tisztázatlan a kérdés: hogyan lehet (mert kell) és milyen új módszerekkel van esély egyetemesre beírni egy országot, ha még az általános iskolát sem végezte el, hiszen eltitkolták előle a tananyagot?! Ez a tömegkommunikáció nagy felelősége. Itt is inkább lassabban menetelnék, még „kopott cipőben” is, hiszen a türelmetlenség nem elmélet, nem is módszer, de ha koncepcióvá korcsosul — számos példa volt rá — többséggé válik. Realitásérzék. Fontossága nem hangsúlyozható eléggé. Meggyőződésem, hogy a jelenlegi társadalmi érdek is ezt diktálna.

Azt tapasztalom — és ezt nehéz kikerülni a munkámban —, hogy sokan felveszik a „le a diktatúrákkal” feliratú trikót, természetesen tartják, hogy hordható, és szinte azonnal elkezdik építeni saját teóriájuk diktatúráját. Azt tapasztalom, hogy egyesek saját „lekiismeret-furdalásukat” kompenzálva, ezt az ideológia szintjére emelik, amiből csak erőszakos, torzszülött elmélet jöhet a világra. Azt tapasztalom, hogy sokan követelik az alternatív lehetőségek vidám, égszínké világát, de azonnal agresszívok lesznek, ha velük szemben ezt más teszi. Ez a fajta inkvizíció türelmetlenség nem csak erkölcselensége miatt kedvetlenít el, nem csak azért, mert méltatlan, elfogadhatatlan forma az igazi progresszió számára, hanem azért is, mert előidézheti azt az abszurd helyzetet, hogy a mozdulni képtelen konzervatívok táborába löki a nagyon is mozdulni igyekvőket.

Azt hiszem, hogy a „keveseket” érdeklő Buharin rehabilitálása, a többséget inkább a hús ára, s a télikabát a gyerekeknek. „Kovácsék” problémáját ma sürgetőbbnek, igazabbnak érzem, mint az „elméleteket”. De legalábbis egyenran-

gúnak. Részükre kedvező, őket szem előtt tartó, de valódi szerkezeti átalakításokért drukkolok, próbálok tenni a magam módján, mert a fazonigazítások ideje lejárt. Ha valami szűk, szűk marad, ha átfestjük is. Akkor is, ha akadnak, akik az „ő hitét” és az „én hitemet” az utcán akarják ütköztetni. Mert erkölcselen, általánosításokhoz, egyéni és társadalmi tragédiákhoz vezethet és én borzadok a halottak látványától, legyen az illető morálisan vagy fizikailag kiterítve. Kérdezni, válaszolni, változtatni, tenni — igen. De ki az az „igaz”, aki kisajátíthatja az ítélezés jogát?

— *A rádió néha nem úgy tesz, mintha ezt a jogot birtokolná?*

— Dehogynem. Olykor el is kedvetlenít. Mániákusan mondom is: tolerancia kell. Hiszen a világon a dolgok nem feketék vagy fehérek. Az emberek sem. A tetteik sem. Aktuális példaként egy — általam nagyon tisztelt — költőről, *Faludy Györgyről* gondolkodom. Ahhoz a generációhoz tartozom, amely a Duna-parti lépcsőkön ülve töle idézte Villont, s talán ezen keresztül nyílt szeme az irodalomra. *Faludy György* írt *Rajk László* halálát követelő verset, írt verset *Sztálin* ellen (1949-ben!), megjárta az egyik magyarországi poklot, *Recsket*, elment, s most itthon volt. Kérdem: több *Faludy György* lenne? Valószínűtlen. Talán csak „több történelem” volt, kényszer, hit s a költő ezekhez súrlódott. Egy kisebbség többsége — most — *Recsket* éli meg benne, holott az ilyen formátumú ember életében nem hanyagolható el semmi. Sem az igazságok, sem a tévedések, sem a korrekciók. De én hallom a televízióból — a kommentátor mondja: megbocsát az ellene vétkezőknek. Nem szabadna ekkorát tévedni. A mondat mögé bújtatott gondolat megtévesztő. Másképp megtévesztő? Igen. De megtévesztő.

— *A szórakoztatás szakemberével ültem le és sajnálom, hogy kérdéseimmel keserű gondolatokra készítettem.*

— A világ kérdései keserűek, így a válaszok is kényszerűen azok. Természetesen nem hiszem magam tévedhetetlennek. Sőt. Csupán azt hiszem, hogy van néhány igazságom. Azt védem. Ehhez hívok segítségül egy nagyon okos embert. Több is volt ennél: bölcs. *Füst Milánnak* hívták. Ő mondta: „Azt feleled nekem, ez nincsen egészen így. Semmi sincsen egészen így, felelem én. Vagyis minden, amit mondani tudok, esetleg tizenöt szempontból érvényes, s tizenhatodikból nem. S lehet, hogy neked éppen ez a tizenhatodik tetszik legfontosabbnak. Akkor hát megbuktam nálad.” Ezt a bukást vállalni kell.

SÜTŐ PÉTER

A világ kérdései keserűek, így a válaszok is kényszerűen azok. Természetesen nem hiszem magam tévedhetetlennek. Sőt. Csupán azt hiszem, hogy van néhány igazságom. Azt védem.

